

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра цивільного права та процесу

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни «Спадкове право»
вибіркових компонент
освітньої програми другого рівня вищої освіти**

081 Право (правозастосування)

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу (протокол від 23.08.2023 № 8)

Розробник:

1. Професор кафедри цивільного права та процесу, докт. юрид. наук, професор
Кухарев Олександр Євгенович

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, канд. юрид. наук, доцент Зайцев Олексій Леонідович.
2. Професор кафедри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, канд. юрид. наук, професор Борисова Валентина Іванівна

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1 Загальні положення спадкового права	18	2	2	4		10	залік
Тема № 2 Спадкування за заповітом	18	2	2	4		10	
Тема № 3 Спадкування за законом	18	2	2	4		10	
Тема № 4. Здійснення права на спадкування	18	2	2	4		10	
Тема № 5. Спадковий договір	18	2	2	4		10	
Всього за семестр № 3:	90	10	10	20		50	

(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Загальні положення спадкового права	17	2				15	залік
Тема № 2. Спадкування за заповітом	19	2		2		15	
Тема № 3. Спадкування за законом	19		2	2		15	
Тема № 4. Здійснення права на спадкування	17		2			15	
Тема № 5. Спадковий договір	18			2		16	
Всього за семестр № 3:	90	4	4	6		76	

3. Методичні вказівки до семінарських та практичних занять

Тема № 1. Загальні положення спадкового права

Семінарське заняття за темою «Загальні положення спадкового права»

Навчальна мета заняття: засвоїти матеріал щодо загальних положень про спадкування, зокрема: поняття спадкування, його види, особливості спадкових правовідносин та їх суб'єктів, спадкування окремих видів об'єктів (частки у праві спільної сумісної власності; права на вклад у банку (фінансовій установі); обов'язку відшкодувати майнову шкоду (збитки) та моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем;

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання –

Навчальні питання:

1. Поняття спадкового права та його місце в системі цивільного права.
2. Поняття та види спадкування.
3. Особливості спадкового правонаступництва як різновиду цивільного правонаступництва.
4. Правовий статус спадкодавця та спадкоємців. Усунення від права на спадкування.
5. Склад спадщини. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини.
6. Час та місце відкриття спадщини. Правове значення встановлення часу та місця відкриття спадщини.

За темою № 1 передбачено веб-квест у формі вирішення практичного завдання

Веб квест розміщений на сайті

<https://classroom.google.com> (код купса dg767dp).

Методичні вказівки до кожного питання теми

1. Поняття спадкового права та його місце в системі цивільного права.

При вивченні даного питання слід звернути увагу на поняття спадкового права та спадкування, що є не тотожними категоріями. Варто звернути увагу на поняття спадкового права та визначення його місця в системі цивільного права. Необхідно з'ясувати, спадкове право є підгалуззю цивільного права чи цивільно-правовим інститутом та навести відповідні аргументи.

2. Поняття та види спадкування.

Розкрити види спадкування – за заповітом та за законом та з'ясувати правові підстави виникнення кожного з цих видів. Потребує з'ясування, чи

можливе одночасне спадкування за двома видами одночасно і в яких випадках. Окрема увага має бути приділена правовій кваліфікації переходу права власності від відчужувача до набувача за спадковим договором.

3. Особливості спадкового правонаступництва як різновиду цивільного правонаступництва.

У процесі розгляду даного питання потребує з'ясування, в чому саме полягають особливості спадкового правонаступництва порівняно з іншими видами правонаступництва в цивільному праві. Що означає «універсальний характер спадкового правонаступництва»? Слід приділити увагу можливості існування поряд із універсальним, і сингулярного спадкового правонаступництва та навести відповідні аргументи.

4. Правовий статус спадкодавця та спадкоємців. Усунення від права на спадкування.

Охарактеризувати правовий статус спадкодавця та спадкоємців; розкрити особливості спадкування особою, зачатою за життя спадкодавця та народженої після його смерті (насцітуруса). Чи впливає на правовий статус суб'єктів спадкування його вид – за заповітом чи за законом? Слід окремо проаналізувати підстави усунення спадкоємців від права на спадкування, що визначені у ст. 1224 ЦК України.

5. Склад спадщини. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини.

Особливу увагу необхідно звернути на склад спадщини та його елементи – права та обов'язки. Слід охарактеризувати особливості спадкування таких об'єктів, як права на земельну ділянку, права на частку у праві спільної сумісної власності, права на вклад у банку (фінансовій установі), а також права інтелектуальної власності. Потребує визначенню перелік тих прав та обов'язків особи, що не входить до складу спадщини.

6. Час та місце відкриття спадщини. Правове значення встановлення часу та місця відкриття спадщини.

Під час розгляду даного питання необхідно дати поняття часу та місця відкриття спадщини та визначити їх правове значення. На підставі яких документів визначається час та місце відкриття спадщини нотаріусом та судом. Важливо розкрити поняття комморієнтів. Окрему увагу необхідно приділити визначенню місця відкриття спадщини у разі, якщо місце проживання спадкодавця невідоме.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Поняття комморієнтів.
2. Особливості участі у відносинах особи, зачатої за життя спадкодавця та народженої після його смерті (насцітуруса).
3. Спадкування права на земельну ділянку.
4. Спадкування частки у праві спільної сумісної власності.
5. Спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі).
6. Спадкування права інтелектуальної власності.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Принципи спадкового права.
2. Місце спадкового права в системі цивільного права.
3. Спадкові правовідносини.
4. Визначення місця відкриття спадщини.
5. Склад спадщини.
6. Суб'єкти спадкового наслідництва

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
9. Кухарев О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. 328 с.
10. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. – 368 с.
11. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
12. Кухарев О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практичний посібник. Київ : Алерта, 2017. 260 с.

13. Фомічова Н. В. Проблема відповідальності спадкоємця за борговими зобов'язаннями спадкодавця в Україні. *Митна справа*. 2014. № 5. Ч. 2, Кн. 2. С. 225–230.
14. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
15. Розгон О. В. Визнання права власності на спадкове майно за спадковою трансмісією і при спадкуванні за законом у порядку черговості. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2020. № 11. С. 54–59.

Практичне заняття за темою «Загальні положення спадкового права»

Навчальна мета заняття: вміти застосовувати загальні положення спадкового права, зокрема, визначення місця та часу відкриття спадщини, з'ясовувати склад спадщини, пояснювати особливості спадкових правовідносин.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання –

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Поняття спадкування та його види.
2. Визначення часу відкриття спадщини. Комморієнти.
3. Особливості встановлення місця відкриття спадщини.
4. Усунення від права на спадкування.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
9. Кухарев О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. 328 с.
10. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. – 368 с.
11. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Крasiцької. Харків : Право, 2017. 808 с.
12. Кухарев О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практичний посібник. Київ : Алерта, 2017. 260 с.
13. Фомічова Н. В. Проблема відповідальності спадкоємця за борговими зобов'язаннями спадкодавця в Україні. *Митна справа*. 2014. № 5. Ч. 2, Кн. 2. С. 225–230.
14. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
15. Розгон О. В. Визнання права власності на спадкове майно за спадковою трансмісією і при спадкуванні за законом у порядку черговості. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2020. № 11. С. 54–59.

Завдання № 1

Внаслідок автомобільної аварії загинуло подружжя Никифорових. Чоловік помер на місці аварії, а дружина – через чотири години в лікарні. У подружжя Никифорових залишилось двоє дітей: син та дочка, а крім них, мати Никифорова віком 72 роки, батько Никифорової віком 65 років та дорослий непрацездатний брат Никифорова, який мешкав разом з подружжям Никифорових.

Визначте коло спадкоємців після смерті подружжя Никифорових

Завдання № 2

Після смерті громадянина Будякова залишилось майно, що складалось із автомашини, акцій ЗАТ «Оболонь», земельної ділянки, отриманої у довічне користування, колекції марок, носильних речей, предметів домашнього вжитку та банківського вкладу в сумі 82000 доларів США. Дружина віком 50 років та повнолітня дочка проживали однією сім'єю з Будяковим, а його дорослий син зі своєю сім'єю – окремо. Після конфлікту в сім'ї він принципово не підтримував контактів з родичами. Дружина та дочка померлого вважали, що сину, який проживає окремо і не брав участі у накопиченні сімейного майна, нічого зі спадкового майна не належить.

Чи обґрунтована така позиція? Як має бути розділене спадкове майно?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Поняття спадкування та його види.

В межах даного питання слід з'ясувати поняття спадкування в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. Визначити види спадкування та їх співвідношення. Завдання виконуються письмово в окремому зошиті. На підставі понятійних ознак спадкового права як підгалузі цивільного права вирішити одне із завдань, відповівши на питання, сформульовані в такому завданні (номер завдання визначається викладачем). Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. Визначення часу відкриття спадщини. Комморієнти.

Визначається час відкриття спадщини. Розглядаються особливості з'ясування відкриття спадщини у разі смерті осіб, які могли б спадкувати перша після другої (комморієнти). Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

3. Особливості встановлення місця відкриття спадщини.

У межах даного питання здобувачі вищої освіти набувають практичних навичок встановлення місця відкриття спадщини з урахуванням змін, внесених до ст. 1221 ЦК України Законом України від 23.02.2023 р. № 2923-IX. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

4. Усунення від права на спадкування

Аналізуються підстави усунення від права на спадкування, вичерпний перелік яких наведений у ст. 1224 ЦК України. Окрему увагу слід приділити такій підставі, як ухилення від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік або хворобу був у безпорадному стані. Засобом контролю є перевірка правильності виконання відповідного письмового завдання.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються здобувачам освіти відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Тема № 2 Спадкування за заповітом

Семінарське заняття за темою «Спадкування за заповітом»

Навчальна мета заняття: засвоїти матеріал щодо підстав та особливостей спадкування за заповітом, а також видів заповіту, структурно розміщений в главі 85 книги 6 ЦК України.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання –

Навчальні питання:

1. Поняття та ознаки заповіту.
2. Форма заповіту.
3. Секретний заповіт.
4. Заповіт подружжя.
5. Заповіт з умовою.
6. Заповідальний відказ (легат).
7. Заповідальне покладання.
8. Тлумачення заповіту.
9. Право на обов'язкову частку у спадщині. Розмір обов'язкової частки та порядок її зменшення.
10. Скасування та зміна заповіту.
11. Визнання заповіту недійсним.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми+++

1. Поняття та ознаки заповіту.

При вивченні даного питання слід звернути увагу на поняття та правову природу заповіту як одностороннього правочину. Необхідно охарактеризувати ознаки заповіту, та пояснити, чим саме заповіт відрізняється від інших правочинів. Окрему увагу приділити таємниці заповіту.

2. Форма заповіту.

Розкрити форму заповіту та пояснити причини відповідних імперативних правил закону. Суб'єкти посвідчення заповіту. Які заповіти можуть бути посвідчені лише нотаріусом. Правові наслідки недотримання правил про форму заповіту.

3. Секретний заповіт.

Поняття секретного заповіту та його особливості. Потребує з'ясування порядку прийняття нотаріусом секретних заповітів, закріплений у ст. 1249 ЦК України. Визначити оголошення нотаріусом секретного заповіту.

4. Заповіт подружжя.

Поняття заповіту подружжя та умови його посвідчення. Правова природа заповіту подружжя. Правові наслідки смерті першого з подружжя. Особливості посвідчення нотаріусом заповіту подружжя. Відмова від спільного заповіту: порядок та умови.

5. Заповіт з умовою.

В межах даного питання слід розкрити поняття умови в заповіті та навести приклади таких заповідальних розпоряджень. Вимоги, яким має відповідати

умова в заповіті. Правові наслідки ненастання умови заповіту на час відкриття спадщини.

6. Заповідальний відказ (легат).

Надати поняття заповідального відказу (легату) та його правову природу. Розкрити статус відказоодержувача у спадкових правовідносинах. Визначити правові наслідки смерті відказоодержувача до часу відкриття спадщини. Потребує з'ясування також, з якого моменту виникає право вимоги у легатарія. Навести приклади заповідальних відказів. Право користування житловим будинком, квартирою, іншою будівлею як предмет заповідального відказу.

7. Заповідальне покладання.

Передусім слід розкрити поняття заповідального покладення та його особливості. Потребує встановленню відмінності заповідального покладення від заповідального відказу (легату). Правова природа відносин, що виникають внаслідок заповідального покладення.

8. Тлумачення заповіту.

Поняття тлумачення заповіту. Суб'єкти тлумачення заповіту. Правові підстави застосування механізму тлумачення заповіту. Тлумачення заповіту спадкоємцями. Тлумачення заповіту судом. Слід встановити, тлумачення заповіту – це право або обов'язок суду.

9. Право на обов'язкову частку у спадщині. Розмір обов'язкової частки та порядок її зменшення.

Визначити суб'єктів, наділених правом на обов'язкову частку у спадщині. Механізм обчислення розміру обов'язкової частки у спадщині. Підстави та порядок зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині.

10. Скасування та зміна заповіту.

В межах даного питання необхідно охарактеризувати порядок скасування та зміни заповіту. Визначити, в чому саме полягає скасування заповіту від його зміни. Враховуючи односторонній характер заповіту як правочину, слід пояснити, скільки разів заповідач може скасувати або змінити заповіт. Важливо чітко з'ясувати, в чому саме полягає відмінність між скасуванням та зміною заповіту.

11. Визнання заповіту недійсним.

Порядок визнання заповіту недійсним та спеціальні підстави, визначені у ст. 1257 ЦК України. Вказані цивільні справи розглядаються за правилами позовного провадження. Слід ознайомитися із Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7, а також листом Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. Підлягає з'ясуванню також питання про те, хто саме може звернутися до суду із позовом про визнання заповіту недійсним, а також з якого часу виникає право на звернення до суду із відповідним позовом. Крім того, потребує з'ясування сторони у спорі про визнання заповіту недійсним.

розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Поняття та ознаки заповіту.
2. Види заповідальних розпоряджень.
3. Підпризначення спадкоємця.
4. Особливості спадкування за заповітом з умовою.
5. Посвідчення та скасування заповіту подружжя.
6. Розгляд спорів про визнання заповіту недійсним.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Види заповітів за законодавством України.
2. Заповідальний відказ як вид недоговірного зобов'язання.
3. Заповідальне покладення
4. Виконання заповіту.
5. Обов'язкова частка у спадщині та особливості її визначення.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
9. Кухарев О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. 328 с.
10. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. – 368 с.
11. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні аспекти тлумачення заповіту як

спеціального способу захисту прав спадкоємців. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 39. С. 17–23.

12. Юніна М. П. Особливості правового регулювання спільного заповіту подружжя. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2017. Вип. 3. Т. 1. С. 125–127.

13. Лежнєва Т. М., Тітова І. В. Тлумачення заповіту за цивільним законодавством України. *Право і суспільство*. 2016. № 6. Ч. 2. С. 47–52.

14. Спасибо-Фатєєва І. В., Печений О. П. Недійсність заповіту: пошук оптимальної моделі збереження останньої волі заповідача (щодо юридичних наслідків посвідчення заповіту за межами нотаріального округу). *Вісник Верховного Суду України*. 2016. № 3. С. 43–48.

15. Кухарєв О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.

Практичне заняття за темою «Спадкування за заповітом»

Навчальна мета заняття: вміти застосовувати положення спадкового права щодо спадкування за заповітом.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – 2 години

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Підстави та порядок спадкування за заповітом.
2. Види заповідальних розпоряджень.
3. Процедура зменшення обов'язкової частки у спадщині.
4. Нотаріальний та судовий порядок тлумачення заповіту.
5. Процедура визнання заповіту недійсним.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>

6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
9. Кухарев О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. 328 с.
10. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. 368 с.
11. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні аспекти тлумачення заповіту як спеціального способу захисту прав спадкоємців. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 39. С. 17–23.
12. Юніна М. П. Особливості правового регулювання спільного заповіту подружжя. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2017. Вип. 3. Т. 1. С. 125–127.
13. Лежнёва Т. М., Тітова І. В. Тлумачення заповіту за цивільним законодавством України. *Право і суспільство*. 2016. № 6. Ч. 2. С. 47–52.
14. Спасибо-Фатєєва І. В., Печений О. П. Недійсність заповіту: пошук оптимальної моделі збереження останньої волі заповідача (щодо юридичних наслідків посвідчення заповіту за межами нотаріального округу). *Вісник Верховного Суду України*. 2016. № 3. С. 43–48.
15. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.

Завдання № 1

Після смерті громадянина Маленка до його дочки Івасюк звернулась з позовом організація, в якому просила визнати право на спадщину за заповітом, що був складений Маленком у формі листа до друзів та посвідчений підписами двох осіб. У цьому листі Маленко вказував, що своє майно залишає побудованій на його гроші бібліотеці в селі, де він народився. Цей лист, на думку позивача, є заповітом померлого, якому повинна бути надана юридична сила. Івасюк позову не визнала і вказала, що, оскільки нотаріально посвідченого заповіту немає, лист його замінити не може.

Як повинна бути вирішена справа? Які правила посвідчення заповіту при свідках?

Завдання № 2

4 липня 2022 року помер Андросюк, який залишив заповіт на користь свого рідного брата Василя. Дружина Андросюка звернулася до суду із позовом

про визнання заповіту свого чоловіка недійсним на тій підставі, що останній хворів на тяжку психічну хворобу, не розумів значення своїх дій та не міг керувати ними. Як на доказ посилалася на виписку з історії хвороби Андросюка.

Складіть проєкт позовної заяви про визнання заповіту недійсним. Які докази в даному випадку будуть належними?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Підстави та порядок спадкування за заповітом.

В межах даного питання слід з'ясувати порядок закликання до спадкування за заповітом. Вказати, як саме співвідносяться спадкування за заповітом із спадкування за законом. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

2. Види заповідальних розпоряджень

Підлягають встановленню та аналізу види заповідальних розпоряджень: заповідальний відказ, заповідальне покладення, підпризначення спадкоємця, призначення виконавця заповіту. Слід також з'ясувати, як співвідноситься умова заповіту та заповідальний відказ. Засобом контролю є перевірка правильності виконання відповідного письмового завдання.

3. Процедура зменшення обов'язкової частки у спадщині.

У межах даного питання здобувачі вищої освіти набувають практичних навичок стосовно зменшення обов'язкової частки у спадщині. Характеризуються підстави для зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині. Моделюється ситуація, коли особа, наділена правом на обов'язкову частку у спадщині, вчиняє протиправні дії стосовно спадкодавця, визначені у ст. 1224 ЦК України. Важливо пояснити, як співвідносяться ст. 1224 ЦК України та ст. 1241 ЦК України.

4. Нотаріальний та судовий порядок тлумачення заповіту

Визначається процедура нотаріального та судового порядків тлумачення заповіту та відмінності між ними. Підлягає з'ясуванню мета застосування механізму тлумачення заповіту. Додатково наводяться приклади тлумачення заповіту. Окремо слід розкрити правову природу тлумачення заповіту спадкоємцями. Засобом контролю є перевірка правильності виконання відповідного письмового завдання.

5. Процедура визнання заповіту недійсним.

Здобувачі вищої освіти мають оволодіти практичними навичками підготовки позовної заяви про визнання заповіту недійсним. Попередньо слід детально проаналізувати як загальні, так і спеціальні підстави для визнання

заповіту недійсним. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються здобувачам освіти відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Тема № 3 Спадкування за законом

Семінарське заняття за темою «Спадкування за законом»

Навчальна мета заняття: засвоїти матеріал щодо особливостей спадкування за законом, черговості такого спадкування, а також зміни черговості одержання права на спадкування.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття та правові підстави спадкування за законом.
2. Черговість спадкоємців за законом. Розмір частки у спадщині при спадкуванні за законом.
3. Перша черга спадкоємців за законом.
4. Друга черга спадкоємців за законом.
5. Третя черга спадкоємців за законом.
6. Четверта черга спадкоємців за законом.
7. П'ята черга спадкоємців за законом.
8. Зміна черговості одержання права на спадкування.
9. Спадкування за правом представлення.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Поняття та правові підстави спадкування за законом.

Слід врахувати, що спадкування за законом – це вид спадкування, за яким перехід прав та обов'язків від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) здійснюється по чергові на підставі положень закону. Спадкування за законом виникає, якщо: 1) спадкодавець не залишив заповіту; 2) заповіт в цілому або його окреме розпорядження визнано недійсним; 3) всі спадкоємці за заповітом не прийняли або відмовилися від прийняття спадщини; були усунені від права на спадкування; 4) особа, на користь якої складено заповіт, померла до відкриття спадщини; 5) заповітом охоплена лише частина спадщини.

2. Черговість спадкоємців за законом. Розмір частки у спадщині при

спадкуванні за законом

Спадкування за законом здійснюється в порядку черговості, визначеної законом. При цьому визначаючи черги спадкоємців, законодавець намагається передбачити волю спадкодавця. У ст. ст. 1261–1265 ЦК України визначено п'ять черг спадкоємців за законом. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття

3. Перша черга спадкоємців за законом.

В межах даного питання увагу слід приділити спадкоємцям першої черги – дітям (в тому числі усиновленим), батькам (в тому числі усиновлювачам), а також тому з подружжя, хто пережив спадкодавця. Особливості спадкування насцитурасами, тобто особами, зачатими за життя спадкодавця та народженими після його смерті. Проблеми спадкування тим з подружжя, хто пережив спадкодавця.

4. Друга черга спадкоємців за законом.

До спадкоємців за законом належать рідні брати та сестри спадкодавця, а також його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері. При цьому має бути враховано, що згідно зі ст. 26 СК України повнорідними є брати і сестри, які мають спільних батьків. Неповнорідними є брати і сестри, які мають спільну матір або спільного батька.

5. Третя черга спадкоємців за законом.

В межах даного питання необхідно охарактеризувати спадкоємців за законом третьої черги. Хто такі рідні дядько та тітка спадкодавця.

6. Четверта черга спадкоємців за законом.

У четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. Слід розкрити, як саме особа буде підтверджувати нотаріусу факт проживання зі спадкодавцем однією сім'єю протягом встановленого ЦК України строку. Навести приклади осіб, які можуть спадкувати у четверту чергу спадкоємців за законом.

7. П'ята черга спадкоємців за законом.

У межах даного питання важливо врахувати, що у п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення. Ступінь споріднення визначається за числом народжень, що віддаляють родича від спадкодавця. Народження самого спадкодавця не входить до цього числа.

Крім того, у п'яту чергу право на спадкування за законом одержують утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї. Утриманцем вважається неповнолітня або непрацездатна особа, яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менш як п'ять років одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування.

8. Зміна черговості одержання права на спадкування.

Зміна черговості одержання права на спадкування – це встановлення

іншого, ніж передбачено законом, порядку закликання до спадкування спадкоємців за законом. Необхідно визначити порядок та підстави зміни черговості одержання права на спадкування за законом. Встановлено два способи такої зміни – за домовленістю спадкоємців (договірний) та на підставі рішення суду. Важливо з'ясувати підстави зміни черговості одержання права на спадкування судом.

9. Спадкування за правом представлення.

Слід розкрити особливості спадкування за правом представлення та визначити осіб, які наділені таким правом. Спадкування за правом представлення – це особливий порядок спадкування за законом, за яким до спадкування закликаються особи, які заступають собою місце спадкоємця, що помер раніше, ніж спадкодавець. У межах даного питання слід детально ознайомитися зі змістом ст. 1266 ЦК України.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Підстави закликання до спадкування спадкоємців за законом.
2. Спадкування усиновленими та усиновлювачами.
3. Спадкування утриманцями.
4. Зміна черговості одержання права на спадкування за рішенням суду.
5. Зміна розміру часток спадкоємців за законом.
6. Спадкування за правом представлення.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Співвідношення спадкування за заповітом та спадкування за законом.
2. Перша черга спадкоємців за законом.
3. Друга черга спадкоємців за законом.
3. Третя черга спадкоємців за законом.
4. Четверта черга спадкоємців за законом.
5. П'ята черга спадкоємців за законом.
6. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>

6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
9. Кухарев О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. 328 с.
10. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. – 368 с.
11. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
12. Кухарев О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практичний посібник. Київ : Алерта, 2017. 260 с.
13. Фомічова Н. В. Проблема відповідальності спадкоємця за борговими зобов'язаннями спадкодавця в Україні. *Митна справа*. 2014. № 5. Ч. 2, Кн. 2. С. 225–230.
14. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
15. Розгон О. В. Визнання права власності на спадкове майно за спадковою трансмісією і при спадкуванні за законом у порядку черговості. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2020. № 11. С. 54–59.
16. Кухарев О. Є. Правове становище осіб, які закликаються до спадкування за правом представлення. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 8. С. 50–54.
17. Піцик Х. З. Обов'язки спадкодавця при спадкуванні за законом. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 2. С. 64–67.

Практичне заняття за темою «Спадкування за законом»

Навчальна мета заняття: вміти застосовувати положення спадкового права щодо спадкування за законом.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Правові підстави спадкування за законом.
2. Порядок закликання до спадкування спадкоємців за законом.
3. Нотаріальний та судовий порядки зміни черговості одержання права на спадкування.
4. Розмір часток спадкоємців при спадкуванні за законом.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
9. Кухарев О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. 328 с.
10. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. – 368 с.
11. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
12. Кухарев О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практичний посібник. Київ : Алерта, 2017. 260 с.
13. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
14. Розгон О. В. Визнання права власності на спадкове майно за спадковою трансмісією і при спадкуванні за законом у порядку черговості. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2020. № 11. С. 54–59.

15. Кухарев О. Є. Правове становище осіб, які закликаються до спадкування за правом представлення. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 8. С. 50–54.

16. Піщик Х. 3. Обов'язки спадкодавця при спадкуванні за законом. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 2. С. 64–67.

Завдання № 1

Сергій Колпаков упродовж десяти років до своєї смерті проживав однією сім'єю із Валентиною Конєвою без реєстрації шлюбу. 20 лютого 2005 р. Колпаков розірвав шлюб із своєю дружиною, Аллою Колпаковою, від якого вони мали спільну дочку Мілану, 2004 р. народження. 10 січня 2022 р. внаслідок інсульту Сергій Колпаков помер, заповіт за життя не склав. Із заявами про прийняття спадщини та про видачу свідоцтва про право на спадщину за законом до нотаріуса звернулися Валентина Конєва та Мілана Колпакова. Проте нотаріус відмовив Конєвій у видачі свідоцтва через наявність дочки як спадкоємця першої черги. Валентина Конєва звернулася до суду із позовом про зміну черговості одержання права на спадкування, зазначивши, що вона протягом тривалого часу проживала разом із спадкодавцем однією сім'єю, турбувалася про нього, разом із ним відпочивала. Напроти, дочка не відвідувала свого батька, не турбувалася про нього, жодного разу не привітала із днем народження або з іншим святом.

До якої черги спадкоємців за законом належить Валентина Конєва? Чи є підстави для зміни черговості одержання права на спадкування в судовому порядку

Завдання № 2

22 червня 2022 р. відкрилася спадщина після смерті Андрія Розгіна, який за життя не склав заповіт. У Розгіна залишилися: дружина – Людмила Розгіна, дочка від попереднього шлюбу – Валентина Кошкіна, спільний із Людмилою Розгіною малолітній син Іван, рідний брат Олег та двоюрідна сестра Олена – особа з інвалідністю I групи.

Визначте коло спадкоємців, які закликатимуться до спадкування після смерті Андрія Розгіна. Яка частка у спадщині належатиме кожному із спадкоємців?

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. *Правові підстави спадкування за законом.*

У межах даного питання варто охарактеризувати підстави закликання до спадкування спадкоємців за законом. Слід зважати, що норми інституту спадкування за законом застосовуються лише за відсутності заповіту,

складеного особою за життя в установленому законом порядку.

2. Порядок закликання до спадкування спадкоємців за законом

Визначається порядок закликання до спадкування спадкоємців за законом. Важливо визначити правило черговості та охарактеризувати спадкоємців п'яти черг. Розкрити, що означає «інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення». Порядок визначення ступеня споріднення спадкоємця із спадкодавцем. Засобом контролю є перевірка правильності виконання відповідного письмового завдання.

3. Нотаріальний та судовий порядки зміни черговості одержання права на спадкування.

У межах даного питання здобувачі вищої освіти набувають практичних навичок стосовно зміни черговості одержання права на спадкування за законом на підставі домовленості між спадкоємцями та рішення суду. Слід розкрити відмінності між цими порядками. Охарактеризувати особливості вирішення спору про зміну черговості одержання права на спадкування та визначити, хто саме виступатиме позивачем та відповідачем. Засобом контролю є перевірка правильності виконання відповідного письмового завдання.

4. Розмір часток спадкоємців при спадкуванні за законом.

З'ясовується розмір частки спадкоємців при спадкуванні за законом та визначається порядок його зміни. Окрему увагу необхідно приділити процедурі зміни розміру частки у спадщині. Визначається, з якого саме моменту спадкоємці наділена правовою можливістю змінити розмір частки у спадщині. Потребує з'ясування, в якій самій формі здійснюється зміна розміру частки у спадщині. Засобами контролю здобутих практичних навичок є усна аргументація здобувача вищої освіти відповідних навчальних питань.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються здобувачам освіти відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Тема № 4 Здійснення права на спадкування

Семінарське заняття за темою «Здійснення права на спадкування»

Навчальна мета заняття: засвоїти матеріал щодо здійснення спадкоємцями права на спадкування шляхом прийняття спадщини або відмови від її прийняття, структурно розміщений в главі 87 книги 6 ЦК України.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Прийняття спадщини. Продовження строку на прийняття спадщини.
2. Спадкова трансмісія.

3. Відмова від прийняття спадщини.
4. Відповідальність спадкоємців за боргами спадкодавця.
5. Відумерлість спадщини. Поняття та порядок визнання спадщини відумерлою.
6. Охорона спадкового майна та управління спадщиною.
7. Видача свідоцтва про право на спадщину.
8. Прирощення спадкових часток.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Прийняття спадщини. Продовження строку на прийняття спадщини.

В межах даного питання необхідно розкрити поняття прийняття спадщини. Під прийняттям спадщини слід розуміти вчинення спадкоємцем дій, що виражають його волю на отримання спадщини. Причому не допускається прийняття спадщини з умовою або застереженням. Умови – це такі обставини, з наявністю яких спадкоємець пов'язує вирішення питання про прийняття спадщини. Застереження – це такі обставини, що надають можливість спадкоємцеві, який вирішив прийняти спадщину, у власних інтересах визначати порядок спадкування або впливати на обсяг майнових прав інших спадкоємців. Важливо вказати, якими способами здійснюється прийняття спадщини та охарактеризувати їх.

2. Спадкова трансмісія.

Слід дати поняття спадкової трансмісії та розкрити її відмінності від спадкування за правом представлення. Правове становище трансмітента та трансміссара.

3. Відмова від прийняття спадщини.

Слід дати визначення та розкрити правові умови відмови від прийняття спадщини. Охарактеризувати види відмови від прийняття спадщини – загальну та направлену. В яких випадках можлива направлена відмова від прийняття спадщини. Відкликання заяви про відмову від прийняття спадщини

4. Відповідальність спадкоємців за боргами спадкодавця.

Особливу увагу слід приділити межах відповідальності спадкоємців за боргами спадкодавця. Порядок пред'явлення претензій кредиторами. Строки пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців, визначені у ст. 1281 ЦК України з урахуванням змін, внесених Законом України від 03.07.2018 р. № 2478-VIII. Доцільно розкрити обов'язок спадкоємців повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини та правові наслідки невиконання такого обов'язку.

5. Відумерлість спадщини. Поняття та порядок визнання спадщини відумерлою

При висвітленні даного питання обов'язково необхідно врахувати зміни, внесені у ст. 1277 ЦК України Законом України від 20.09.2016 р. № 1533-VIII. Надати поняття відумерлої спадщини та правові підстави визнання спадщини відумерлою. Важливо з'ясувати мету запровадження інституту відумерлості спадщини. Хто саме може звернутися до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою. Порядок та правові наслідки визнання спадщини відумерлою.

6. Охорона спадкового майна. та управління спадщиною.

Розкриваючи питання охорони спадкового майна, важливо вказати, в чому саме полягає відмінність охорони спадщини від управління нею. Під охороною спадкового майна слід розуміти комплекс заходів учасників спадкових правовідносин, що вчиняються в порядку, встановленому чинним законодавством та направлені на забезпечення збереження спадщини, а також запобігання можливому псуванню, загибелі чи розкраданню. Своєю чергою, управління спадщиною – це система заходів, визначених у договорі, які вправі здійснювати управитель від власного імені в інтересах і на користь спадкоємців або відказоодержувачів, необхідних і достатніх для підтримання спадкового майна в належному стані. Необхідно охарактеризувати договори охорони та управління спадщиною, їх суб'єктний склад, зміст та юридичну характеристику.

7. Видача свідоцтва про право на спадщину.

Поняття свідоцтва про право на спадщину та його юридичне значення. Порядок видачі свідоцтва про право на спадщину. Чи позбавляє відсутність свідоцтва про право на спадщину спадкових прав? Розкрити строк видачі свідоцтва про право на спадщину. Пояснити, в яких випадках нотаріус може видати свідоцтво про право на спадщину до закінчення строку на прийняття спадщини. Приділити окрему увагу внесенню змін до свідоцтва про право на спадщину та визнання його недійсним.

8. Прирощення спадкових часток.

Поняття прирощення спадкових часток. Для надання розгорнутої відповіді на це питання слід з'ясувати зміст ст. 1275 ЦК України. Визначити, коли саме настає та не настає прирощення спадкових часток.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Способи прийняття спадщини.
2. Відмова від прийняття спадщини та її види.
3. Визнання спадщини відумерлою.
4. Управління спадковим майном.
5. Поняття та правове значення свідоцтва про право на спадщину.
6. Поняття та порядок прирощення спадкових часток.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Договір на управління спадщиною.
2. Визначення додаткового строку для прийняття спадщини.
3. Особливості прийняття спадщини малолітніми, неповнолітніми, недієздатними особами та особами, цивільна дієздатність яких обмежена.
4. Видача свідоцтва про право на спадщину.
5. Охорона спадкового майна.
6. Відкликання відмови від прийняття спадщини. Визнання відмови від прийняття спадщини недійсною.
7. Відповідальність спадкоємців за боргами спадкодавця.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
9. Кухарев О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. 328 с.
10. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. 368 с.
11. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
12. Кухарев О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практичний посібник. Київ : Алерта, 2017. 260 с.
13. Фомічова Н. В. Проблема відповідальності спадкоємця за борговими зобов'язаннями спадкодавця в Україні. *Митна справа*. 2014. № 5. Ч. 2, Кн. 2. С. 225–230.
14. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
15. Федорич І. Теоретико-правовий аналіз поняття «здійснення права на спадкування» за Цивільним кодексом України. *Вісник Львівського університету. Серія Юридична*. 2012. Вип. 56. С. 285–291.

Практичне заняття за темою «Здійснення права на спадкування»

Навчальна мета заняття: вміти застосовувати положення спадкового права щодо здійснення спадкоємцями свого права на спадкування, зокрема, прийняття спадщини, відмови від її прийняття.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання –

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Нотаріальний порядок прийняття спадщини спадкоємцями.
2. Процедура визначення додаткового строку для прийняття спадщини судом.
3. Нотаріальний порядок відмови від прийняття спадщини.
4. Процедура визнання спадщини відумерлою.
5. Виконання спадкоємцями обов'язку задовольнити вимоги кредиторів та межі його виконання.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>

9. Кухарев О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. 328 с.
10. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. 368 с.
11. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
12. Кухарев О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практичний посібник. Київ : Алерта, 2017. 260 с.
13. Фомічова Н. В. Проблема відповідальності спадкоємця за борговими зобов'язаннями спадкодавця в Україні. *Митна справа*. 2014. № 5. Ч. 2, Кн. 2. С. 225–230.
14. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
15. Федорич І. Теоретико-правовий аналіз поняття «здійснення права на спадкування» за Цивільним кодексом України. *Вісник Львівського університету. Серія Юридична*. 2012. Вип. 56. С. 285–291.

Завдання № 1

Після смерті Олега Ванеєва, що настала 20 травня 2022 р., до нотаріуса із заявами про прийняття спадщини звернулися його дружина Олена Ванеєва та дочка Ірина Ванеєва. Дружина та дочка отримали свідоцтва про право на спадщину за законом на $\frac{1}{2}$ частку кожна після спливу шестимісячного строку з часу відкриття спадщини. Син Іван Ванеєв звернувся до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини 1 червня 2023 р. Нотаріус відмову Івану у видачі свідоцтва про право на спадщину у зв'язку із пропуском строку для прийняття спадщини, про що виніс відповідну постанову. Іван звернувся до суду із позовною заявою про визначення йому додаткового строку для прийняття спадщини, що відкрилася після смерті батька. Свої вимоги обґрунтовував тим, що йому було невідомо про смерть спадкодавця, а на похорон його ніхто не запрошував.

Чи є підстави для визначення спадкоємцю додаткового строку для прийняття спадщини? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання № 2

11 листопада 2020 р. відкрилася спадщина після смерті Антоніни Морозюк. До нотаріуса із заявами про прийняття спадщини ніхто із спадкоємців не звертався, у зв'язку з чим спадкова справа не заводилася. Антоніна Морозюк мала на праві приватної власності житловий будинок та земельну ділянку. 2 грудня 2021 р. орган місцевого самоврядування звернувся до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою. Суд задовольнив заяву та спадщину було визнано відумерлою.

16 лютого 2022 р. до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини звернулася племінниця Антоніни Морозюк – Олена Чуброва. Дізнавшись, що спадщину було визнано відумерлою та право власності на неї перейшло до територіальної громади, Олена Чуброва звернулася до суду із позовом про передання їй в натурі мана, що належало на праві приватної власності Антоніни

Морозюк.

Проаналізуйте ситуацію. Чи є підстави для повернення в натурі майна, визнаного відумерлим, спадкоємцю. Відповідь обґрунтуйте.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Нотаріальний порядок прийняття спадщини спадкоємцями.

Здобувачі вищої освіти повинні розкрити порядок прийняття спадщини шляхом подання відповідної заяви нотаріусу або уповноваженій на це посадовій особі органу місцевого самоврядування. Слід зважати, що малолітні, неповнолітні, недієздатні, а також особи, цивільна дієздатність яких обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, якщо не відмовилися від неї.

2. Процедура визначення додаткового строку для прийняття спадщини судом.

Підлягає встановленню порядок та правові підстави надання спадкоємцю додаткового строку для прийняття спадщини на підставі рішення суду. Слід визначити подальші дії спадкоємця після отримання судового рішення для оформлення права на спадщину. Засобом контролю є перевірка правильності виконання відповідного письмового завдання.

3. Нотаріальний порядок відмови від прийняття спадщини.

У межах даного питання здобувачі вищої освіти набувають практичних навичок стосовно нотаріального порядку відмови від прийняття спадщини. Важливо врахувати, що спадкоємець може відмовитися від прийняття спадщини виключно шляхом подання відповідної заяви нотаріусу. Охарактеризувати правові підстави подання спадкоємцем заяви про відмову від прийняття спадщини. З'ясувати можливість визначення судом додаткового строку для подання заяви про відмову від прийняття спадщини. Засобом контролю є перевірка правильності виконання відповідного письмового завдання.

4. Процедура визнання спадщини відумерлою

З'ясовується порядок визнання спадщини відумерлою. Окрема увага приділяється підставами для визнання спадщини відумерлою. Здобувачі вищої освіти мають проаналізувати правову можливість повернення в натурі майна, що визнане відумерлою та перейшло у власність територіальної громади. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються здобувачам освіти відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

Тема № 5 Спадковий договір

Семінарське заняття за темою «Спадковий договір»

Навчальна мета заняття: Засвоїти матеріал щодо укладення та виконання спадкового договору, а також його співвідношення з іншими договірними формами.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання –

Навчальні питання:

1. Поняття спадкового договору.
2. Юридична характеристика спадкового договору.
3. Сторони спадкового договору, їх права та обов'язки.
4. Умови спадкового договору.
5. Забезпечення виконання спадкового договору.
6. Розірвання спадкового договору.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Поняття спадкового договору.

Визначити поняття спадкового договору. Розкрити питання, до групи яких саме договорів за своєю правовою метою наблизений спадковий договір. З'ясувати момент набуття права власності за спадковим договором. Необхідно визначитися, чи породжує спадковий договір відносини спадкування.

2. Юридична характеристика спадкового договору.

У межах даного питання необхідно надати юридичну характеристику спадкового договору за наступною схемою: реальний – консенсуальний; оплатний – безоплатний; односторонній – двосторонній. Відповідь обов'язково має бути обґрунтована. Форма спадкового договору.

3. Сторони спадкового договору, їх права та обов'язки.

Розкриваючи дане питання, необхідно вказати, як саме називаються сторони спадкового договору, а також визначити їх права та обов'язки. Особливої уваги потребує укладення спадкового договору за участю подружжя. Причому слід врахувати, що відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті. Правовий статус такої особи у договірних правовідносинах.

4. Умови спадкового договору.

З'ясовуються умови спадкового договору. До істотних умов спадкового договору належать: 1) майно, яке після смерті відчужувача перейде у власність набувача; 2) дії (майнового або немайнового) характеру, які зобов'язаний вчинити набувач на користь відчужувача; 3) інші умови, визначені сторонами як істотні умови договору.

Крім того, в межах даного питання необхідно розкрити поняття предмету спадкового договору. Варто врахувати, що предметом спадкового договору

виступає рухоме або нерухоме майно, яке належить відчужувачу на праві власності. Найчастіше предметом спадкового договору виступає житлове приміщення – квартира, житловий будинок.

5. Забезпечення виконання спадкового договору.

Слід пояснити, які спеціальні способи забезпечення виконання спадкового договору визначені в главі 90 книги 6 ЦК України. Окремо охарактеризувати кожний спосіб забезпечення виконання спадкового договору: накладення заборони відчуження на майно, визначене у спадковому договорі; нікчемність заповіту складеного щодо майна, вказаного у спадковому договорі; можливість призначення особи, яка контролюватиме виконання спадкового договору після відкриття спадщини.

6. Розірвання спадкового договору.

У межах даного питання слід врахувати, що спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень. Спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу набувача у разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача.

Крім того, необхідно вказати, хто саме може ініціювати питання про розірвання спадкового договору. Додатково варто з'ясувати співвідношення понять «розірвання» та «припинення» спадкового договору.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Предмет спадкового договору.
2. Особливості спадкового договору за участю подружжя.
3. Сторони спадкового договору.
4. Форма спадкового договору.
5. Обов'язки набувача у спадковому договорі.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Розірвання спадкового договору.
2. Визнання спадкового договору недійсним.
3. Спеціальні способи забезпечення виконання спадкового договору.
4. Права та обов'язки сторін за спадковим договором.
5. Правовий статус особи, яка призначається відчужувачем для контролю за виконанням спадкового договору після відкриття спадщини.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
9. Кухарев О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. 328 с.
10. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. 368 с.
11. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
12. Кухарев О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практичний посібник. Київ : Алерта, 2017. 260 с.
13. Фомічова Н. В. Проблема відповідальності спадкоємця за борговими зобов'язаннями спадкодавця в Україні. *Митна справа*. 2014. № 5. Ч. 2, Кн. 2. С. 225–230.
14. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
15. Самойлова І. Спадковий договір: правова природа за законодавством України та країн Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 54–59.

Практичне заняття за темою «Спадковий договір»

Навчальна мета заняття: вміти застосовувати положення спадкового права щодо спадкового договору, його укладення, виконання та розірвання.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Місце проведення: навчальна аудиторія

Навчальні питання:

1. Спадковий договір в системі цивільно-правових договорів.

2. Набувач та відчужував за спадковим договором.
3. Застосування спеціальних способів забезпечення виконання спадкового договору.
4. Правовий статус особи, яка контролює виконання спадкового договору після смерті відчужувача.
5. Порядок та підстави розірвання спадкового договору.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
9. Кухарев О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. 328 с.
10. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. 368 с.
11. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
12. Кухарев О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практичний посібник. Київ : Алерта, 2017. 260 с.
13. Фомічова Н. В. Проблема відповідальності спадкоємця за борговими зобов'язаннями спадкодавця в Україні. *Митна справа*. 2014. № 5. Ч. 2, Кн. 2. С. 225–230.
14. Кухарев О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020.

362 с.

Завдання № 1

Валентина Шилова (відчужував) та Володимир Іванченко (набувач) уклали спадковий договір, згідно з яким Володимир Іванченко прийняв на себе зобов'язання виконувати розпорядження Валентини Шилової, поховати її у разі смерті та встановити надгробок на її могили після спливу одного року з часу відкриття спадщини. Утім, набувач після укладення договору переїхав на постійне проживання до іншого міста, виконання обов'язків за договором передоручав своїй дружині. Проте Валентина Шилова наполягала на особистому виконанні обов'язків набувачем за договором, а тому звернулася до суду із позовом про розірвання спадкового договору у зв'язку з його невиконанням. Володимир Іванченко проти позову заперечував, зазначаючи, що спадковий договір не містить застереження щодо особистого виконання, а зобов'язання фактично виконується іншою особою.

Які підстави для розірвання спадкового договору? Яке рішення має ухвалити суд? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання № 2

Після смерті свого батька – Ганжи Петра, Валентина Алерова дізналася, що житловий будинок, на який вона претендувала як спадкоємець за законом, є предметом спадкового договору, укладеного її батьком із Оленою Зінченко. Через це житловий будинок не входив до складу спадщини. Валентина Алерова звернулася до суду із позовом про визнання спадкового договору недійсним, оскільки останні роки свого життя батько стверджував, що будинок успадкує саме вона, а тому він просто не міг укласти договір та позбавити її всього. Своєю чергою Олена Зінченко проти позову заперечувала, оскільки спадковий договір був укладений у встановленій законом формі, фактично виконувався. Вона організувала та оплатила поховання Ганжи Петра, виконувала його розпорядження за час дії договору.

Яке рішення має ухвалити суд? Відповідь обґрунтуйте.

План проведення заняття:

I. Порядок проведення вступу до заняття. У вступній частині заняття визначаються мета та послідовність його проведення, а також надаються викладачем роз'яснення з питань, що викликають складнощі щодо їх правильного засвоєння.

II. Порядок проведення основної частини заняття.

1. Спадковий договір в системі цивільно-правових договорів.

Визначається місце спадкового договору в системі цивільно-правових договорів шляхом надання юридичної характеристики. Слід врахувати, що спадковий договір не є договором про спадкування, а належить до групи договорів про передання майна у власність. Укладення спадкового договору не породжує спадкових правовідносин. Тому не підлягають застосуванню положення ст. 1241 ЦК України щодо обов'язкової частки у спадщині.

2. Набувач та відчужував за спадковим договором.

Підлягає встановленню суб'єктний склад спадкового договору. Які саме суб'єкти можуть виступати набувачами та відчужувачами у спадковому договорі. Слід визначити особливості спадкового договору за участю подружжя. Засобом контролю є перевірка правильності виконання відповідного письмового завдання.

3. Застосування спеціальних способів забезпечення виконання спадкового договору.

У межах даного питання здобувачі вищої освіти набувають практичних навичок стосовно застосування сторонами спадкового договору спеціальних способів його забезпечення. До таких способів забезпечення належить – накладення заборони відчуження на предмет спадкового договору; нікчемність заповіту, складеного стосовно предмету спадкового договору; призначення особи, яка контролюватиме виконання спадкового договору після смерті відчужувача. Засобом контролю є перевірка правильності виконання відповідного письмового завдання.

4. Правовий статус особи, яка контролює виконання спадкового договору після смерті відчужувача

З'ясовується правовий статус особи, яка контролює виконання спадкового договору після смерті відчужувача. Окрема увага приділяється повноваженням такого суб'єкту. Здобувачі вищої освіти мають проаналізувати правову можливість звернення контролюючої особи до суду із позовом про розірвання спадкового договору. Засобами контролю здобутих практичних навичок є перевірка правильності оформлення письмового виконання завдання та усна аргументація здобувача вищої освіти щодо обраного вмотивованого напрямку вирішення.

5. Порядок та підстави розірвання спадкового договору.

Визначається порядок та правові підстави для розірвання спадкового договору. Необхідно охарактеризувати способи розірвання спадкового договору та з'ясувати можливість розірвання спадкового договору в односторонньому порядку. Засобом контролю є перевірка правильності виконання відповідного письмового завдання.

III. Порядок проведення заключної частини заняття.

У заключній частині заняття резюмуються дидактичні наслідки його проведення, надаються здобувачам освіти відповіді на проблемні питання та формулюються завдання на наступні практичні заняття.

4. Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>
6. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя: схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
9. Цивільне право. Особлива частина : навч. посіб. / О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків ХНУВС, 2023. 420 с.
10. Кухарєв О. Є. Спадкове право : навч. посібник. Київ : Алерта, 2013. – 328 с.
11. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін.; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
12. Кухарєв О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практичний посібник. Київ : Алерта, 2017. 260 с.
13. Кухарєв О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.

Додаткова

1. Печений О. П. Спадкове право. Харків : Фактор, 2012. 368 с.
2. Орлов І. П., Кухарєв О. Є. Правочини в сфері спадкового права : монографія.

Київ : Алерта, 2013. 270 с.

3. Гузь Л. Є. Практика застосування спадкового права в судовій та нотаріальній діяльності. Харків : Право, 2015. 888 с.
4. Федорич І. Теоретико-правовий аналіз поняття «здійснення права на спадкування» за Цивільним кодексом України. *Вісник Львівського університету. Серія Юридична*. 2012. Вип. 56. С. 285–291
5. Кухарев О. Є. Аналіз судової практики розгляду цивільних справ про спадкування : практ. посіб. Київ : Алерта, 2019. 340 с.
6. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві : монографія. Київ : Алерта, 2019. 498 с.
7. Спадкове право крізь призму судової практики : монографія / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Екус, 2021. 536 с.
8. Сегенюк А. В. Спадковий договір: поняття, характеристика, особливості. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 25. С. 49–52.
9. Миронюк С. А. Прогалини в законодавстві щодо спадкового договору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 70–72.
10. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні аспекти тлумачення заповіту як спеціального способу захисту прав спадкоємців. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 39. С. 17–23.
11. Козловська Л. В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 448 с.
12. Кухарев О. Є. Феномен лежачої спадщини у спадковому праві. *Право і Безпека*. 2022. № 2. С. 149–157.
13. Розгон О. В. Визнання права власності на спадкове майно за спадковою трансмісією і при спадкуванні за законом у порядку черговості. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2020. № 11. С. 54–59.
14. Фомічова Н. В. Проблема відповідальності спадкоємця за борговими зобов'язаннями спадкодавця в Україні. *Митна справа*. 2014. № 5. Ч. 2, Кн. 2. С. 225–230.
15. Фурса С. Я., Козяр-Скок Л. В. Окремі питання спадкування з іноземним елементом: консул, нотаріус, суд : монографія. Київ : Алерта, 2017. 384 с.
16. Діковська І. А. Міжнародне спадкування у ЄС та України: напрями адаптації права України до права ЄС : монографія. Київ : Алерта, 2020. 304 с.
17. Михайлів М. О. Правове регулювання відносин спадкування в міжнародному приватному праві : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 520 с.
18. Самойлова І. Спадковий договір: правова природа за законодавством України та країн Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 54–59.
19. Юніна М. П. Особливості правового регулювання спільного заповіту подружжя. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2017. Вип. 3. Т. 1. С. 125–127.
20. Спасибо-Фатєєва І. В., Печений О. П. Недійсність заповіту: пошук оптимальної моделі збереження останньої волі заповідача (щодо юридичних наслідків посвідчення заповіту за межами нотаріального округу). *Вісник*

Верховного Суду України. 2016. № 3. С. 43–48.

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України: Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.rada.gov.ua>
2. Міністерство юстиції України: Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.minjust.gov.ua>
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Верховний Суд: Офіційний веб-сайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>